

ਰਾਜਸੀ ਜ਼ੁਲਮ ਦੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਲਿਖੀ ਦਾਸਤਾਨ ਦਾ ਇੱਕ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼

ਜੂਨ 1984—ਇਹ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਜਾਂ ਸਾਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਛੁੱਛਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪੇਸ਼ ਚਾਰ ਦਹਾਕੇ ਬੀਤ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਵੀ ਓਨੀ ਹੀ ਅਸਹਿ ਅਤੇ ਤਾਜ਼ਾ ਹੈ। ਡਾ. ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਗੁਰਵਾਲ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਇਹ ਲੇਖ ਕੇਵਲ ਅਤੀਤ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਫਰੋਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ 1984 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 2026 ਤੱਕ ਦੇ ਉਸ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਜਿਉਂਦਾ-ਜਾਗਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ, ਜੋ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ, ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਲੜਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਲੇਖ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬੇਬਾਕੀ ਨਾਲ ਇਹ ਸਵਾਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਉਪਰੋਕਤ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਨਾ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਤੱਤਾਂ ਨਾਲ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਹੀ। ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਸਮਾਂ ਲੰਘ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਪਰ ਸਵਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੇ—ਕਿਉਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਅੱਜ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ? ਕਿਉਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਲੁੱਟਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ? ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਬੇਅਦਬੀਆਂ ਦਾ ਇਨਸਾਫ਼ ਅੱਜ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹੈ? ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੇ ਵਧਦੇ ਦਬਾਅ, ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਹਾਲ ਹੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਬੱਤੋਂ ਪਾਰ (ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ) ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਦਮਨ ਨੇ ਇਸ ਸੰਘਰਸ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। 2020-21 ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੋਂਦ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਕੌਮ ਇੱਕੋ ਹੀ ਤਖ਼ਤ ਨੂੰ ਝੁਕਾਉਣ ਦਾ ਮਾਦਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਾਡੇ ਲੋਕ ਦੇ ਸਮੂਹ ਪ੍ਰਵਾਚ ਵਲੋਂ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਲਿਖਤ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ 'ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ' ਅਤੇ ਕਦੇ ਨਾ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ (Resistance) ਦੀ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਗੂੰਜ ਹੈ, ਜੋ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੌਨੋ-ਕੌਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਸਿੱਖ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਲੇਖ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਲੋਂ ਨਹੀਂ, ਬਲਕਿ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦੇ ਇੱਕ ਅਹਿਮ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪੜ੍ਹਨ - ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ

ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸਦਮੇ ਤੋਂ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦਮਨ ਤੱਕ ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਤਖ਼ਤ, ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ ਲੜਾਈ: 1984-2026 ਸਿੱਖ ਯਾਦਾਂ, ਰਾਜ ਸ਼ਕਤੀ, ਇਨਸਾਫ਼, ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਭਾਰਤ 'ਚ ਸੰਘਵਾਦ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਸੰਘਰਸ਼

ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੇ ਘਟਿਓ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਕਾਮਯਾਬੀ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਆਵੇਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫੁੱਫਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਇੱਕ ਵੀ ਮੁੱਖ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਯਤਾ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਉੱਕਰ ਗੰਭੀਰ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੀ ਇੱਕ ਜਿਉਂਦੀ-ਜਾਗਦੀ, ਬਲਦੀ ਹੋਈ ਯਾਦ ਵਿਚਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਹੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 1984 ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਅਤੀਤ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਨੌਤਿਕ ਅਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਸੰਕਟ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚੇਤਨਾ, ਸਮੂਹਿਕ ਯਾਦਦਾਸ਼ਤ, ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜ ਦੁਆਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸਯਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਝੂਫ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਤੋਂ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ, 1984 ਦੀ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਣਸੁਲਝੀ ਹੋਈ ਹੈ; ਇਹ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਘਵਾਦ, ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਕਰੋੜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖ ਬਹਿਸਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚਿੰਤਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ, ਜੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਯਾਦਾਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਸਕੂਲਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਸਿਕਸਿਕ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਲੜੀਦਾ ਸੰਸਥਾਗਤ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ। ਸਿੱਖ ਗੁਰਬਾਣੀ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਔਟੋਟ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਤਨ ਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚਿੰਤਾ ਵਜੋਂ ਵੇਖੋ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕਈ ਸਿੱਖ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮੰ ਸੰਵੇਕ ਸੰਘ (RSS) ਨੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਤੰਤਰ ਵਿਗਿਆਨ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਾਲੇ ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਧਰਮ ਵਜੋਂ ਮਾਨਤਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਹਿੰਦੂ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼

ਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਭਾਰਤੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ, ਇਹ ਮੁੱਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਰਾਧਿਕ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਇਹ ਸਿੱਖ ਪਵਿੱਤਰ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਹੱਲ ਦੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹੋ ਰਹੀ ਬੇਅਦਬੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਸ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧ : 2020-2021 ਦਾ ਕਿਸਾਨ ਅੰਦੋਲਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦੂਰ ਵੱਡਾ ਮੌਕਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਏ ਗਏ

ਮੁੱਦੇ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਕਦੇ ਘੱਰੇਲੂ ਮਾਲਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸੀਆਈਏ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੀ ਪਛਾਣ: ਜੈਨ ਕਿਰੀਆਕੂ • ਉਹ ਕੌਣ ਹਨ: ਸੀਆਈਏ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਸੀਨੀਅਰ ਅੱਤਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਅਮਰੀਕੀ ਖੁਫੀਆ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਕ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ 9/11 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਆਈਏ ਦੇ ਟਾਰਗਟ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦੇ ਸਨ)। • ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਿਹਾ: 'ਇਹ ਭਾਰਤੀ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ 747 ਨੂੰ ਉਡਾਇਆ ਸੀ' - ਅਪ੍ਰੈਲ 2026 ਵਿੱਚ 'ਦਿ ਕ੍ਰਿਸ ਡੀਜਲ ਰਿਪੋਰਟ' (ਟਾਈਮਜ਼ ਆਫ ਇੰਸਟੀਚਿਮੈਂਟ) 'ਤੇ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ ਇਹ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਜਹਾਜ਼ ਆਇਰਲੈਂਡ ਦੇ ਤੋਟ ਤੋਂ ਦੂਰ ਔਟਲੈਂਟਿਕ ਮਹਾਸਾਗਰ ਵਿੱਚ ਹਾਦਸਾਬਾਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। • ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ: ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਸੀ (RAW) ਨੇ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰਨ ਲਈ ਏਅਰ ਇੰਡੀਆ ਦੀ ਫਲਾਈਟ 182 ਦੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਚੋਣਵੇਂ ਤੌਰ 'ਤੇ 'ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਦੇ ਰਾਜ ਪ੍ਰਾਯੋਜਕ' ਦਾ ਲੇਬਲ ਲਾਗੂ ਕਰਦਾ ਹੈ। • ਅਧਿਕਾਰਤ ਰਿਕਾਰਡ: ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਜਾਂਚ ਨੇ ਲਗਾਤਾਰ 1985 ਦੇ ਬੰਬ ਧਮਾਕੇ ਦਾ ਜਿੰਮੇਵਾਰ ਬੰਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਉਪਰੋਕਤ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਵਾਅਦੇ ਅਤੇ ਸੱਭਿਅਤਾਵਿਦ ਚਿੰਤਾ : ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ ਗੁਣ ਤੋਂ ਹੀ ਨਾਲ ਦਲਬਦਲੀ, ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਲੋਨਾ ਅਤੇ ਇਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ED) ਵਰਗੀਆਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਦਬਾਅ ਬਣਾਉਣ ਦੁਆਰਾ ਸੰਚਾਲਿਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ 'ਤੇ ਡਾਪਿੰਗਾਂ ਜਾਂ ਜਾਂਚ ਦਾ ਮਤਲਬ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਏਜੰਸੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਵਿਰੋਧੀ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਫੁੱਫੀ ਅਤੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ—ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਧਰਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਿ 1984 ਦੀਆਂ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀਆਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਵਾਰ ਹੀ ਘਟਨਾ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਬਲਕਿ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਅਟਰਗਿਹੀ, ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਹਮਲੇ ਦੇ ਇੱਕ ਨਿਰੰਤਰ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸਨ। ਅਤੀਤ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਨੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਧਦੇ ਦਬਾਅ ਰਾਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ ਲਈ, ਸੰਘਰਸ਼ ਸਿਰਫ਼ ਇਤਿਹਾਸਕ ਇਨਸਾਫ਼ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਅਜਿਹੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹੋਣ, ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਲਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ, ਯਾਦਾਂ ਅਤੇ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿੱਖਾਂ : ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਏ ਸੰਕਟਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਅਤੇ ਵਿਚੁੜਾ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰ-ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤਾ, ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਨਿੱਟਵਰਕਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਸੇਵਾ ਦੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਮੁਲਕ ਜ਼ੁਲਮਾਂ, ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਵਿੱਚ-ਪ੍ਰਬਲ, ਵੱਢ ਦੇ ਦੁਖਾਂਤ ਅਤੇ 1984 ਦੇ ਸਦਮੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਜੂਨ 1984 ਦੀ ਯਾਦ ਸਿਰਫ਼ ਸ਼ਮ ਮਨਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਹੈ—ਇਹ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਮੰਗ ਹੈ, ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਜਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮੀ ਗਈਆਂ ਜਾਨਾਂ, ਨੁਕਸਾਨੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਸਮਾਨ ਉੱਤੇ ਹਨ। ਪਰ ਸਾਰੇ ਵੱਧ, ਉਹ ਅੱਖਾਂ ਦਰਦ ਨੂੰ ਨਿਵਾਰਿਤ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਦੇ ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੈ—ਇਹ ਇੱਕ ਕਰਨਾ ਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਉਪਰੋਕਤ ਬਲੂ ਸਟਾਰ ਤੋਂ ਬਲਦੀ ਸਲ ਬਾਅਦ, ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਸਵਾਲ ਅੱਜ ਵੀ ਅਣਸੁਲਝਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ: ਕੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਨਸਾਫ਼, ਸੱਭਿਅਤਾਵਿਦ ਸਨਮਾਨ, ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਸਮਾਨਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ?

Domain	The 1980s Crisis	The Modern Equivalent (2020s)
Human Rights & Security	State-enabled massacres and absolute impunity.	Transnational assassinations and ED raids on dissenters.
Institutional Integrity	Operation Blue Star: Military Military assault on the Akal Takht.	SGPC interference, Haryana split, and unpunished sacrilege of scripture.
State Autonomy	Imposition of central rule and stripping of river waters.	Top-down imposition of Farm Laws and permanent UT status for Chandigarh.

The tactics evolve, but the underlying pattern remains unbroken: the systematic marginalization of Sikh identity and federal rights.

ਇੱਕ ਸਦੀਵੀ ਵਿਵਾਦ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਹੈ, ਜੋ 1966 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁਨਰਗਠਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਡੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ 1966 ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਪੁਨਰਗਠਨ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਿੱਖ ਤੋਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਸਿਕਸਿਕ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਲੋਚਕਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੂੰ ਸਥਾਈ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਬਣਾਉਣਾ 1966 ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇ ਮਕਸਦ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਆਪਕ ਧੰਗ ਜਾਣ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਦਰਿਆਈ ਪਾਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਵਾਦ ਵੀ ਅਣਸੁਲਝੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਸਿਆਸੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦੀਆਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਤੰਤਰ ਅਤੇ ਅੰਤਰ-ਰਾਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ 'ਤੇ ਅਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਪੱਖ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅਸਰ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਆਪਕ ਪੈਟਰਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਤਵ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ : ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੇ ਉਠਾਰ ਨੇ ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਕਈ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਵਧ ਰਿਹਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਪਾਠਕ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ, ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਢਾਂਚੇ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਿਰੰਤਰਤਾ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹਨ। ਸਿੱਖ ਖੁੱਪੀਸੀਵੀ ਅਕਸਰ ਇਹਨਾਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਭਾਈਵਾਲ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਲੋਪਣ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨ

ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿਆਖਿਆਵਾਂ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸਿੱਖਤਾ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਲਈ ਸੁਤੰਤਰ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਮੇਲ ਸੀ ਪੀ ਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵੰਡ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (SGPC), ਜੋ ਕਿ 1925 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦਬਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮੱਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਆਸੀਕਰਨ ਨੇ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਫਾਇਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੇ, ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ 1925 ਦੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵੇਟਿੰਗ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ 'ਤੇ ਹੱਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਤਭੇਦ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਿੰਤਾ : ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ, ਸਿਆਸੀ ਅਭਿਆੰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਰੋਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਮਬੰਦੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਿਯੰਤਰਣਾ ਵਧਾ, ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (MSP) ਦੇ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਅਜ਼ੀਨ ਦੀ ਮਾਲਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਐਲ ਸੀ ਪੀ ਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵੰਡ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (SGPC), ਜੋ ਕਿ 1925 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦਬਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮੱਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਆਸੀਕਰਨ ਨੇ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਫਾਇਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੇ, ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ 1925 ਦੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵੇਟਿੰਗ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ 'ਤੇ ਹੱਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਤਭੇਦ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਿੰਤਾ : ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ, ਸਿਆਸੀ ਅਭਿਆੰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਰੋਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸੁਧਾਰ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੱਲੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਲਮਬੰਦੀ ਕੀਤੀ। ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ 'ਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਨਿਯੰਤਰਣਾ ਵਧਾ, ਘੱਟ-ਘੱਟ ਸਮਰਥਨ ਮੁੱਲ (MSP) ਦੇ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਅਜ਼ੀਨ ਦੀ ਮਾਲਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਐਲ ਸੀ ਪੀ ਸੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾਗਤ ਵੰਡ ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਧਦੇ ਦਬਾਅ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ (SGPC), ਜੋ ਕਿ 1925 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਚਲਾਉਂਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਖੇਤਰੀ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਦਬਲ ਨੇ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਨਾਲ ਸਮੱਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਿਆਸੀਕਰਨ ਨੇ ਪੁਦਮੁਖਿਤਾਵਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਫਾਇਤੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਰਿਆਣਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਨੇ, ਕਈ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿੱਚ, ਸਿੱਖ ਸੰਸਥਾਗਤ ਏਕਤਾ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਈ ਲੋਕ ਇਸਨੂੰ 1925 ਦੇ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਢਾਂਚੇ ਦੀ ਮੂਲ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਕ੍ਰਿਸਟੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਵੇਟਿੰਗ ਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਬਹਿਸਾਂ ਨੇ ਹੋਰ ਵਿਵਾਦ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਆਲੋਚਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅੰਤਰਰਾਜੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ 'ਤੇ ਹੱਕ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਪੰਜ ਦੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਮਤਭੇਦ ਨੂੰ ਵਧਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਚਿੰਤਾ : ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਅਸੁਰੱਖਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ, ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬੇਅਦਬੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ, ਸਿਆਸੀ ਅਭਿਆੰ ਅਤੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਰੋਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।